

**ҒАРБИЙ ЎЗБЕКИСТОНДА ТЕРРИГЕН ЮРА ЁТҚИЗИҚЛАРИНИНГ ГАЗЛИЛИК
ИСТИҚБОЛАРИ (ЧОРДЖОЙ ПОҒОНАСИ МИСОЛИДА)****Маллаев Шамшод Обиджон ўғли***ЎЗМУ Геология ва геоинформацион тизимлар факультети**“Геология” кафедраси магистранти*

Аннотация : *Ҳозирги кунда Ғарбий Ўзбекистон табиий газ қазиб чиқариш бўйича етакчи ўринни эгалайди, бу ерда нефть ва газ уюмлари асосан юқори юра даврининг риф қурилмалари билан боғлиқ. Шу билан бир қаторда қуйи- ўрта юра ва қадимги давр ётқизиқларини геологик тузилишини ўрганиш, буларга янги нефтьгазга самарали объектларни излаш энг долзарб вазифалардан бири бўлиб келмоқда. Сўнги йилларда бу ётқизиқларни нефтьгазга истиқболи эканлигига далолат берувчи метериаллар йиғилиб келмоқда.*

Калит сўзлар : *риф қурилмалари, тектоник блоклар, Комплекслар, терриген юра ётқизиқлари.*

*Gaseous prospects of terrigenous Jurassic deposits in
Western Uzbekistan (on the example of Chordjoy stage)*

Mallayev Shamshod Obidjon o`g`li

Annotation : *Today, Western Uzbekistan is a leader in natural gas production, where oil and gas deposits are mainly associated with Upper Jurassic reefs. At the same time, one of the most urgent tasks is to study the geological structure of the Lower-Middle Jurassic and ancient deposits, including the search for new oil and gas facilities. In recent years, metrics have been accumulating that indicate that these fields are promising for oil and gas.*

Keywords : *reef structures, tectonic blocks, complexes, terrigenous Jurassic deposits.*

Дунё амалиётида, фойдали қазилмалар геологиясини ўрганиш тарихининг барча даврларида маъданлашувнинг магматизм билан генетик боғлиқлигини ҳамда қамровчи тоғ жинсларини маъданлашувнинг шаклланиши ва жойлашувидаги ролини аниқлаш муҳим аҳамият касб этади. Жумладан, бутун дунёда фойдали қазилма конларини излаб топиш, қолаверса, юқоридаги масалаларни ҳал этишда кенг қўлланиладиган усуллардан бири минералогик-геокимёвий тадқиқот усуллари ҳисобланади[1].,Эндоген маъданлашувнинг магматизм билан алоқасига оид масалалар кўплаб тадқиқотчиларнинг ишларида кўриб чиқилган. Ҳ.М.Абдуллаев томонидан Ўрта Осиёнинг эндоген нодир металл маъданлашувининг интрузиялар билан генетик алоқаси асослаб берилган. Кейинги йилларда олиб борилган

петрологик, минерал-геокимёвий ва б. тадқиқотлар билан Ҳ.М.Абдуллаев, Ҳ.Н.Боймухамедов, И.Х.Ҳамробоев каби геолог олимларнинг кўплаб ғояларининг тўғрилигини тасдиқлаганлар.

Ҳозирги кунда Ғарбий Ўзбекистон табиий газ қазиб чиқариш бўйича етакчи ўринни эгалайди, бу ерда нефть ва газ уюмлари асосан юқори юра даврининг риф қурилмалари билан боғлиқ. Шу билан бир қаторда қуйи-ўрта юра ва қадимги давр ётқизиқларини геологик тузилишини ўрганиш, буларга янги нефтьгазга самарали объектларни излаш энг долзарб вазифалардан бири бўлиб келмоқда. Сўнги йилларда бу ётқизиқларни нефтьгазга истиқболи эканлигига далолат берувчи метериалар йиғилиб келмоқда. МОГТ сейсмостратиграфик вақтинчалик қирқими чўкинди қопламага кечки палеозой, перм-триас, қуйи-ўрта юра нометаморфлашган ёки кучсиз метаморфлашган чўкинди жинслари кенг тарқалганлигини тасдиқлайди. Чўкинди қоплама стратиграфик диапазонининг кенг тарқалиши катта чуқурликда нефть ва газ конларини излаш юқори самарадорлигини билдиради, асосан қуйи-ўрта юра ётқизиқларида геологоразведка ишларини кенг миқёсда олиб бориш учун асос бўлади. Сўнги маълумотлар бўйича тоюра ётқизиқларининг юзаси булокли тузилиш билан характерланади. Чорджой поғанаси ҳудудида учта— Шимолий-шарқий, марказий ва Жанубий-Шарқий тектоник блоклар ажратилган бўлиб, бу ўз новбатида қуйи тартибли блоклар билан мураккаблашган. Сейсмогеологик қирқимда тоюра ва терриген юра ётқизиқларини тузилмалари режада муносабати кўриниб турибди, бу қирқим Чорджоу поғанаси шимолий-ғарбдан жанубий-шарқ бўйича ўтган. Ғарбдан шарқга қариб тоюра ётқизиқларини 2 км дан 5 км гача тобора қалинлашиб борган. Шу йўналишга терриген юра ётқизиқларининг ётиш чуқурлиги ортиб борган. Бу қирқимида бир қанча қайтарувчи репрлар Т7, Т8 ва Т81 ажратилган бўлиб, бу қайтарувчи репрлар бу қаватни шартли равишда учта Гуруд, Дегибадам ва Байсун свиталарига мувофиқ сейсмастратиграфик комплексга ажратиш имкони беради. Комплекслар қалинлик муносабати бўйича турлича. Қуйи комплекс ҳамма жойда учрамайди тоюра ҳосилаларнинг кўтарилган блокларига қийиқлашган ҳолда учрайди, иккинчи комплекснинг қалинлиги тоюра ҳосилаларининг ер юзасига чиқан жойларига ўзгаради. Учинчи комплекснинг қалинлиги сезиларсиз даражада ўзгаради. Бу комплекс деярли барча жойларда учрайди ва Бухоро поғанасининг шимолий қисмида учрайди. Шимолдан жанубга томон йўналиш бўйича терриген юра ётқизиқларининг қалинлиги нольдан 3 км гача ўзгаради. Т.Л. Бабаджанов, Л.Г. Черкашина, В.В. Руболар томонидан Ғарбий Ўзбекистон терриген юра ётқизиқларини қалинлик схемаси тузилган бўлиб, карбонат тўпланиш бошланишигача юра палео ҳавзаси ривожланган раён ва областларни жадал эгелиши ёритилган. Бухоро тектоник поғанасида (0-300 м) Чорджоу поғанасининг шимолий – шарқий қисмида (50-400 м) бу ётқизиқларнинг минимал қалинлиги келтирилган бўлиб, Қаракўл эгеклиги бундан мустасно, чунки бу ерда биринчи сейсмостратиграфик

комплекс – қирқимнинг қўйи секцияси ҳисобига қалинлиги кескин ортади (2000 м гача). Чорджоу поғанасининг марказий қисмида бу ётқизиқларнинг қалинлиги 100 м дан 1000 м гача ўзгаради. Кушоб эгеклиги ва Узуншор-Тайкир тектоник бузилиш зонасига қалинлик ошиб борган бўлиб, бу элементлар Чорджоу поғанасини марказий қисмини шимолий-ғарбий қисмдан ажратиб туради. Бешкент эгеклиги томонига йўналган Помук кўтарилмасининг шарқий адири бўйича вақтинчалик қирқимда терриген юра ётқизиқлари оралиғида кўп сонли клиноформалар қийид қилинган бўлиб, юқори қалинликдаги остки юза қисмига туташиб турган номувофиқликлар зонасини ҳосил қилган ва Бешкент эгеклигининг марказий қисмида барча учала стратиграфик комплекс учрайди. Ғарбий Ўзбекистон ҳудудида қўйи-ўрта юра даврининг мустаҳкам давомийлик эгекликлари ва катта кўламдаги чўкинди тўпламлари билан характерланадиган йирик областлар жойлашган. Юра терриген ётқизиқларининг қалинлигини таҳлили шуни кўрсатадики терриген юра ётқизиқлари Чорджоу поғанаси ҳудудида жадал ривожланган ва тоюра ҳосилалари осилган блокларида ҳам жадал ривожланган. Юра палео ҳавзаси катта бўлмаган эгеклиги чизиғи Қаракўл эгеклиги, Узуншор-Тайкир тектоник зонаси орқали ўтиб кейин Амударё флексура-узилмали зонасига туташган раён орқали ва Бешкент эгеклигининг ўқ қисмидан ўтган. Ҳозирги вақтда ўрта юра ётқизиқларининг регионал газлиги ҳақида умумий тасавурлар мавжуд. Ғарбий Ўзбекистонда Терриген юра ётқизиқларига Аккум-Парсанкул-Даяхатин, Мубарек, Дивалкак-Матанат конларига разведка қилинган ва алоҳида қудуқларда жадал газ намаёнлиги кузатилган. Бу ётқизиқларда очилган барча конлар ва газ намаёнлари ўрта юра даврининг ХВИИИ горизонт қумтошларига мансуб бўлиб ХВИИИ горизонт бу конлар ҳудудида яхши ўрганилган. Терриген юра ётқизиқларини очган Кимерек №1 қудуқда унинг максимал қалинлиги 1400 м ни ташкил қилган. Бу ётқизиқларда иккинчи ва биринчи сейсмостратиграфик комплекслари аргиллитлар, қумтошлар, глинали оралиқ қатламчалар билан характерланиб, глина қатламчалари углеводородлар учун ишончли қопқоқ бўлиши мумкин. Чорджой поғанаси ҳудудида МОГТ вақтинчалик қирқимини олдинги сейсмостратиграфик таҳлили натижаси бўйича терриген юра ётқизиқларида бешта турдаги локал объектлар ажратилган. Истиқболи локал объектлар ва конлар юра палео ҳавзасининг борт қисимларида жойлашган, бўлиб, ўқ қисмидан терриген юра ётқизиқлар қалинлигини кескин ошиши бўйича чизиғ ўтган. Терриген юра ётқизиқларининг катта қалинликдаги зонасига битум ҳосил қилувчи қават шакилланиши учун қулий чўкиндилар тарқалганлигини тахмин қилиш мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Хамрабаев И.Х., Ражабв Ф.Ш. Основы петрография // Укитувчи, 1964.
2. Егоров П.Ф., Волкова З.В. Отчет о результатах детальных поисков месторождений вольфрама в Ходжадыкском рудном поле и на участках Восточный Камангаран и Катаган. Отчет Гарданской ГПП за 1980-83 г.г.
3. Егоров П.Ф., Стрыгин В.П. Отчет о результатах детальных поисков в пределах Джамскогоскарнового поля (в западном окончании гор Каратюбе на участках Кызылбаш, Аткамар, Сазаган) и поисково-оценочных работ на рудопроявлении Ходжадык. Отчет Джамской ГПП за 1976-80 г.г.
4. Румянцев Е.А. и др. Геологический отчет о результатах поисковых и поисково-разведочных работ на вольфрам в горах Чакыл-Калян и предварительной разведки северо-восточной части месторождения Яхтон в 1968-71г.г.
5. <http://www.meteorologiarnred.com>
6. <http://www.wikiwand.com>
7. <http://uz.warbletoncouncil.org>
8. <http://uz.m.wikipedia.org>